

Рівненський державний гуманітарний університет

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

**ПСИХОЛОГІЯ:
РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ**

Збірник наукових праць

Випуск 4

Рівне – 2015

ББК 88

П 86

УДК 316.627:159.9

Психологія: реальність і перспективи: Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. - Випуск 4 - Рівне: РДГУ, 2015 – 300 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем психології.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, вихователів, учителів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Павелків Роман Володимирович - доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету

Заступник головного редактора:

Безлюдна Валентина Іванівна - кандидат педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ

Максименко Сергій Дмитрович – академік-секретар відділення психології, вікової фізіології дефектології НАПН України, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Юрченко Вікторія Миколаївна – доктор психологічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Михальчук Наталія Олександрівна – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко Оксана Борисівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри вікової та педагогічної психології, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Шугасва Людмила Михайлівна – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор кафедри психолого-педагогічних дисциплін, ректор Національного університету «Острозька академія»;

Вірна Жанна Петрівна – доктор психологічних наук, професор, декан факультету психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Гошовський Ярослав Олександрович – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки;

Воробйов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор, перший проректор, завідувач кафедри загальної психології та психодіагностики Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної) Рівненського державного гуманітарного університету;

Корчакова Наталія Вікторівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету (**відповідальний секретар**);

Созонюк Ольга Степанівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 8 від 27 березня 2015 р.).

Свідоцтво про державну реєстрацію **Серія КВ №18713-7513Р**

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи не рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет.e-mail: pavelkiv_rv@ukr.net

5. Каземіренко В.П. Програма дослідження психосоціальних чинників адаптації молоді людини до навчання у ВНЗ та майбутньої професії. // Практична психологія та соціальна робота. – №6. – 2004. – С. 76-78.
6. Резник Т.І. Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів - першокурсників // Практична психологія та соціальна робота. – №1. – 2002. – С. 1-3.

References

1. Asyrkina H.P. Orhanizatsiyno-pedahohichna struktura sotsial'noyi adaptatsiyi studentiv-pershokursnykiv do umov navchannya u vyshchyykh zakladakh osvity // Problemy osvity. – № 44. – 2006. – 55 – 59 s.
2. 2.Danysh L.V. Psykholohichni aspekty adaptatsiyi pershokursnykiv do umov navchannya u vyshchomu navchal'nomu zakladi // <http://psych.kiev.ua/nma-referats/fla-refers/referat-167/lang-1/referatpart-6/index.html>
3. 3.Zadorozhna O.Ye. Psykholohichni umovy uspishnoyi adaptatsiyi pershokursnyka do navchannya u vyshchomu navchal'nomu zakladi // <http://psych.kiev.ua/nma-referats/fla-refers/id-106/index.html>
4. 4.Ivanenko I. Adaptatsiya studentiv-pershokursnykiv // Psykholoh. - № 40. – 2008. – 25 – 27 s.
5. 5.Kazemirenko V.P. Prohrama doslidzhennya psykhosotsial'nykh chynnykiv adaptatsiyi molodoyi lyudyny do navchannya u VNZ ta maybut'noyi profesiyi. // Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. – №6. – 2004. – 76-78 s.
6. 6.Ryeznyk T.I. Psykholohichnyy zmist trudnoshchiv u navchanni studentiv – pershokursnykiv // Praktychna psykholohiya ta sotsial'na robota. – №1. – 2002. – 1-3 s.

Резюме. В статье рассматриваются проблемы, которые связаны с процессами адаптации студентов первого курса с особыми потребностями в условиях высшего учебного заведения. Проанализированы факторы процессов адаптации. Акцентировано внимание на теоретических аспектах проблемы. Определено основные практические мероприятия по адаптации первокурсников.

Ключевые слова: адаптация, личность, социально-психологическая адаптация, интеллект, эмоциональный комфорт.

Summary. Problems are considered the adaptations of students of the first course related to the processes with the special necessities in the conditions of higher educational establishment. The base factors of processes of adaptation are analysed. Attention is accented on the theoretical aspects of problem. Practical measures are certainly possible on adaptation of freshmen.

Key words: adaptation, personality, social and psychological adaptation, exclusion, intelligence, emotional comfort.

УДК 159.992.1:159.922.73

Г.В. РУДЬ

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПЕРСПЕКТИВ ВЛАСНОГО КАР'ЄРНОГО РОСТУ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

У статті представлені й обґрунтовані результати дослідження впливу гендерних відмінностей на процес формування життєвої перспективи та власного кар'єрного росту у віці ранньої юності.

Ключові слова: гендер, життєві перспективи, кар'єрний ріст, старшокласники.

Постановка проблеми: В широкій палітрі питань, пов'язаних з дослідженням впливу гендеру на взаємини між людьми, на людську діяльність, на внутрішній світ особистості, проблема репрезентації у її свідомості суб'єктивної картини майбутнього життєвого шляху, бажаного кар'єрного росту, посідає особливе місце, оскільки прямо пов'язується з найактуальнішою проблемою сьогодення - потребою виховання особистості як суб'єкта власної життєдіяльності. В цьому контексті етап раннього юнацького віку посідає виняткове становище, адже саме в цей період відбуваються внутрішньо особистісні перетворення, формуються психологічні новоутворення, які визначають подальший зміст і напрямок розвитку особистості, її майбутню життєву лінію. Професійне самовизначення в сучасних ринкових умовах – це не тільки реалізація своїх можливостей у руслі вибраної професії, а скоріше, вибір життєвого шляху. Професійне самовизначення – одна з головних складових повноти особистісного самоздійснення як неповторної цілісності.

У психологічній науці питанню гендеру, професійного самовизначення, взаємозв'язку гендеру та кар'єри присвячено багато теоретичних та експериментальних досліджень як вітчизняних так і зарубіжних вчених:

Біологічні та соціальні чинники відмінностей між чоловіками та жінками (А.Анастасі, В.А.Геодакян, Т.Говорун, О.Кікінеджи, І.С.Клещина І.О. Кон, Н.Портер); гендерні стереотипи і гендерна ідентичність (Л.Барклай, Н.А.Бердяев, М. Джекмен, Е.Еріксон, Дж.Кондрі, С.Кондрі, К.Мартін, С.Московичі, Дж.Рубін, М.Сентер, К.Сміт); вплив гендеру на навчально-виховний процес (А.С.Волович, Н.Д.Левітів, М.А.Меньшикова, Т.П.Хризман,

Е.А.Шумилін); стаття і професійна діяльність (Ш. Берн, Л.А. Головей, Е.А. Клімов, І.С. Клецина, А.К. Маркова, М.Мартиненко, Е.Г. Молл, Н.Н. Обозов, В.Г. Панок, М.В. Сафонова, І.В. Тельнюк, В.А.Чикер, Б. Фрідман, В.А.Шахова, А.Г. Шестакова); стаття та життєвий шлях особистості (К.А. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Л.П. Бочкарьова, Е.І. Головаха, А.А. Кронік, Т.М.Титаренко, В.Г. Панок інші).

Мета дослідження полягає у вивченні впливу гендерних відмінностей старшокласників щодо перспектив власного кар'єрного росту.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи образ жінки в історії, Дж. Хантер прийшла до висновку, що в цілому це образ неповноцінності, а процес жіночої емансипації з часів глибокої античності прямо пов'язувався з деструктивними соціальними наслідками, з розпадом моралі і руйнуванням родини.

Узагальнюючи традиційні уявлення, що існували, про призначення чоловіків і жінок у суспільстві, Р.Р. Берма відзначає, що найчастіше сутність жінки характеризувалася наступними особливостями: 1) жінка неповноцінна і, по суті, залежна істота; 2) жінка нижча в порівнянні з чоловіком істота, тому що їй властиві крайня обмеженість і слабкість; 3) по своїй внутрішній сутності вона не являє собою цінності; 4) її основне призначення — служити чоловіку і бути йому корисною, поза системою сексуального партнерства і материнства її існування безглузде і має другорядне значення; 5) сама по собі жінка самовіддана, терпима, ніжна і сентиментальна, що і є її вищими чеснотами [3].

У наш час багато з цих уявлень втратили свою силу, але питання про значення чоловіків та жінок не втратило своєї гостроти. Так, ще й досі дискутується питання, чи може жінка виконувати роль ефективного лідера в сім'ї і на виробництві. Заважають об'єктивному вирішенню цього питання існуючі в суспільстві гендерні стереотипи. Н.Портер давав досліджуваним фотографії “групи випускників університету, що працюють над дослідницьким проектом”. Він пропонував їм висловити свою думку з приводу того, хто із зображених на фотографії вніс найбільший інтелектуальний внесок у даний проект. Коли група на фотографії складалася із одних чоловіків, досліджувані найчастіше вибирали того з них, хто сидів на головному місці. Коли група була різностатевою, теж найчастіше вибирали чоловіка, що займає цю позицію. Але якщо на головному місці сиділа жінка, то її ігнорували. Кожен із чоловіків на малюнку вибирався на роль лідера втричі частіше, ніж усі три жінки разом взяті [3].

Скептичне відношення суспільства до можливості жінок бути керівником змушує їх прибігати до захисних стратегій (що назвали “гендерним менеджментом”): а) витратити більше часу і зусиль на роботі; б) використовувати специфічно жіночі способи ведення ділових переговорів з чоловіками (кокетство, приниження своїх здібностей); в) застосовувати “маску” — прагнення сховати своє емоційне й особисте життя, щоб не одержати ярлик неефективного працівника. Однак така поведінка, яку відзначає Г. Пауелл, може скласти погрозу їх психічному здоров'ю. Виділено три види кар'єр жінок: лінійна — постійне ведення домашнього господарства; переривчаста — жінка у визначений час припиняє працювати заради родини, а потім знову повертається на роботу; рівнобіжна — жінка працює і господарює [4]. Характерним є відмічений Т. В. Андреевою факт, що навіть у тих жінок, що у юності вибрали творчу роботу, у зрілому віці (близько 30 років) у більшості переважає сімейна спрямованість. Це погодиться з виявленим Е. С. Чугуновою фактом, що серед інженерів з індивідуальною установкою до творчої професійної діяльності жінок у 2,5 рази більше, ніж чоловіків. Більш того, 18% жінок висловили негативне відношення до підвищення рівня своїх технічних знань, що гальмує їхню творчу активність і професійне. Виявлено кілька факторів, що визначають, чи буде жінка прагнути до кар'єри: вік вступу в шлюб, економічне становище чоловіка, його погляди на працюючих жінок. Найбільш несприятливим вважається варіант, коли жінка перериває заради родини свою кар'єру, не закінчивши навчання. Тривала перерва при ще настійких професійних інтересах веде до того, що жінці важко повернутися до одержання професійного фаху (в цьому нічого принципово специфічного для жінок немає; такої ж проблеми виникають і в юнаків, що переривають навчання через службу в армії. Різниця лише в тім, що чоловіків примушують, а жінок змушують сімейні обставини перервати навчання) [1;6].

На даний час проблема вибору професії, професійного самовизначення і самореалізації набуває нового сенсу. Все частіше йдеться не стільки про вибір професії, скільки про вибір способу життя, про побудову кар'єри. Професійне самовизначення в сучасних ринкових умовах спрямовано не на реалізацію своїх можливостей у руслі визначеної професії, а скоріше, на вибір життєвого шляху [4].

Професійне самовизначення — це багатомірний і багатоступеневий процес, що розглядається під різними кутами зору (Клімов): процес формування індивідуального стилю життя, частиною якого є професійна діяльність; серія задач, що суспільство ставить перед особистістю і які особистість повинна вирішити протягом певного періоду часу; процес поетапного прийняття рішень, завдяки яким людина формує баланс між своїми перевагами, схильностями і потребами сучасного ринку праці.

Одним з найбільш важливих аспектів професійного, життєвого й особистісного самовизначення і розвитку особистості, а також її самореалізації є свідоме планування кар'єри. Останнім часом у психологічній науці підвищується інтерес до вивчення кар'єри (А. К. Маркова, Е. Г. Молл, М. В. Сафонова, В. А. Чикер). [2].

Кар'єра в її звичайному розумінні являє собою просування людини в організаційній ієрархії або послідовність роду занять протягом життя.

У широкому розумінні кар'єра — це професійне просування, ріст як процес професіоналізації (вибір професій — оволодіння професією — зміцнення професійних позицій — оволодіння майстерністю). Результатом кар'єри в такому розумінні є високий професіоналізм людини, досягнення професійного статусу. Критерії високого професіоналізму можуть мінятися протягом життя.

У більш вузькому розумінні кар'єра — це посадове просування. У цьому випадку на перший план виступає не тільки оволодіння рівнями і ступенями професіоналізму, але і досягнення визначеного соціального статусу в професійній діяльності, заняття визначеної посади [8;9]. Кар'єра — це свідомо обраний і реалізований працівником шлях посадового просування, прагнення до наміченого статусу (соціальне, посадове, кваліфікаційне), що забезпечує професійне і соціальне самоствердження людини у відповідності з рівнем її кваліфікації. Основою кар'єри є суспільно визнані шкали професій, статусів, за яких коштують зразки професійних і соціальних досягнень. Ці зразки стають значимими цінностями і цілями людини, стимулюють її професійний ріст. Результатом цього виду кар'єри є певний соціальний статус і посада. Обидва роди кар'єри повинні бути представлені в професійній діяльності активної людини — диспропорція може викликати деформації особистості: наприклад, мотив особистої кар'єри може розвиватися на шкоду мотивів творчого внеску в професійну діяльність. У психології професійної поведінки кар'єра розглядається у взаємозв'язку її зовнішніх і внутрішніх характеристик. Зовнішня, об'єктивна, сторона кар'єри являє собою послідовність займаних людиною професійних позицій.

Суб'єктивною кар'єрою, або її внутрішньою стороною, є те, як людина сприймає свою кар'єру, створює образ свого робочого життя і власної ролі в ньому [2;7;8].

У зарубіжній психології закріпилося уявлення про те, що кар'єра в її найповнішому значенні являє собою послідовність і комбінацію ролей, що людина виконує протягом усього життя (працівник, дитина, учень, що відпочиває, громадянин, чоловік, хазяїн будинку, батько тощо.). Тому власне професійне самовизначення є складовою частиною кар'єри [7;8]. У результаті сучасне розуміння кар'єри зводиться не тільки до успішності в конкретній професійній діяльності, але і до успішності всього життя.

Для побудови кар'єри важливим є усвідомлене бажання будувати і планувати своє кар'єрне просування, беручи до уваги як можливості професійного росту, так і реалізацію особистісно-значимих цінностей, самоактуалізацію особистості [6;9]. У сучасному суспільстві є значимою особиста активність людини в плануванні власної кар'єри і втіленні кар'єрних рішень. Вирішальну роль у даному процесі відіграють ціннісно-професійні орієнтації — диспозиції вищого рівня, які включають у себе систему цінностей особистості, що визначають професійну спрямованість і прагнення до певного способу життя.

Студенти відрізняються найбільш детальним і різноплановим сприйняттям кар'єри. Вони пов'язують це поняття з процесом професійної самореалізації, в якому яскраво виражений творчий компонент. Вони досить реалістично уявляють собі труднощі професійного росту.

Образи майбутньої професійної діяльності і кар'єри в школярів формуються в основному під впливом засобів масової інформації і часто є нереалістичними і стереотипними.

Дослідження проводилось з учнями одинадцятих класів, метою якого було вивчення гендерних особливостей становлення життєвої перспективи старшокласників. Враховуючи його специфіку, був визначений найбільш оптимальний тип психодіагностичної ситуації — добровільна участь в експерименті.

Таким чином, результати дослідження, яке проведено за методикою кар'єрних орієнтацій Е. Шейна показали, що юнаки, ще навчаючись у старших класах середньої школи, вже більше орієнтовані на побудову своєї професійної кар'єри, ніж дівчата (по кар'єрній орієнтації професійна компетентність" різниця середніх балів юнаків та дівчат становить: юнаки — 8,1, дівчата — 5,9; незалежність": юнаки — 7,4, дівчата — 5,1; виклик": юнаки — 7,3, дівчата — 4,7). Вони шукають визнання своїх талантів, що обов'язково повинно відобразитись на їхньому статусі у суспільстві. В майбутньому хочуть стати або керівниками організації і тримати у своїх руках різні сторони діяльності підприємства, або організувати свій власний бізнес. Вони бажають створювати щось нове, долати труднощі, готові до ризику, хочуть продовжувати йти по наміченому шляху, навіть якщо спочатку будуть терпіти невдачі. Робота повинна бути творчою.

Старшокласники чоловічої статі хочуть стати незалежними, щоб робота не обмежувала їхню автономію. Більш схильні до стабільності роботи, тобто щоб організація, де працюватимуть, мала гарну репутацію, турбувалась про працівників, ніж до стабільності місця проживання, тобто при необхідності можуть з більшою легкістю, ніж дівчата, покинути своє місто, регіон тощо задля того, щоб у перспективі мати можливість отримати більш високу посаду.

Соціальна ситуація у юнаків сприймається з позиції конкуренції, вони спрямовані на те, щоб кидати виклик, долати перешкоди. Також схильні до об'єднання різних сторін життя, не надають більшого значення чи сім'ї, чи роботі, бажають, щоб все було збалансовано, вони цінують якість свого життя в цілому більше, ніж конкретну роботу, кар'єру, організацію.

Дівчата мають дещо нижчі, ніж у хлопців показники за такими якостями, як менеджмент, незалежність, виклик, підприємництво, і вищі за стабільністю, місцем проживання (юнаки — 5,9, дівчата — 6,8), служінням (юнаки — 7,3, дівчата — 4,7). Є підстави стверджувати, що дівчата більше спрямовані на те, щоб ними керували, а не вони. Дівчата не мають своєю кінцевою метою отримати високу керівну посаду. Для них важливішим є принести користь людям, отримувати радість від спілкування зі співробітниками, тобто їхні позитивні емоційні переживання. Якщо ці вимоги не виконуються, то вони можуть навіть відмовитися від підвищення чи переходу на іншу перспективну роботу. Також схильні до стабільності місця проживання, тобто дівчатам важко переїхати у нове місце, якщо цього вимагає робота. Якщо є родина, то дівчата скоріше звільняться з роботи, ніж переїдуть у нове місце. Вони менше схильні до ризику, авантюри, терплячіше ставляться до поразок.

Результати дослідження, яке проведено за методикою кар'єрних орієнтацій Е. Шейна виявили, що гендерні відмінності в уявленнях випускників стосовно цінностей життя у 25, 35, 50 років значні. Хлопці набагато більше, ніж дівчата спрямовані на побудову своєї кар'єри в майбутньому. Для хлопців важливо

розпочати свою кар'єру відразу ж після закінчення школи чи ВНЗ, у 35 років вони бажають досягти певного кар'єрного росту, професійного статусу (49%). Успіхи в кар'єрі, на роботі впливають на родинне благополуччя. У 25 років більшість юнаків не планують створювати сім'ю (25%), а націлені віддавати свій час та сили на пошук роботи та просуванню по службовій драбині. У 35 років хлопці бажають мати родину, для них родинне благополуччя займає вагоме місце у визначенні життєвих цінностей (36%), але успіхи у кар'єрі усе ж таки домінують. У 50 років показники кар'єрних досягнень дещо зменшуються, порівняно із 35 роками (41%), Результати свідчать про те, що хлопці у 50 років дозволяють собі як би "розслабитися", та звернути більше уваги на сім'ю (39,9%). Таким чином, хлопці вважають, що щасливе життя – це життя, в якому вони досягли успіхів у професійній діяльності, в свою чергу успіхи на роботі обумовлюють родинне благополуччя.

Для дівчат у житті найбільшу цінність становить родинне благополуччя. На відміну від юнаків, очікування у дівчат протягом життя (25, 35, 50 років) дають відсоток показника родинного благополуччя більш виражений, ніж решту цінностей (43%, 48%, 55% відповідно). Дівчата, плануючи своє життя, найважливішим ньюм вважають побудову міцної сім'ї. Кар'єра ж для них менш важлива, хоча у 25 років досить значима (35,3%), дещо зменшується значення у 35 років (33%) і спадає у 50 років (26%). Робота для дівчат – ціль другорядна, хоч також досить важлива, але робота не повинна вимагати багато часу і зусиль. Для дівчат важливіша кар'єра чоловіка, ніж їх власна. Здоров'я як для хлопців, так і для дівчат менш важливе, ніж кар'єрні досягнення ш родинне благополуччя, й складає протягом життя менше 30%. На рівні значимості $p=0,05$ відмінність отриманих відсотків двох вибірок достатньо виражена по кар'єрних досягненнях та родинному благополуччю, незначна – за показником здоров'я.

У ході роботи було проведено „Футурологічне дослідження” [7], за допомогою якого ми виявили життєві прогнози, кар'єрну спрямованість учнів випускних класів щодо власних досягнень до 40 років життя.

Отже, хлопці до 40 років найбільше хочуть мати власний будинок (квартиру) (89%), дітей (72,6%), автомобіль (60%), сім'ю (54%), хорошу роботу (50%). Дещо менше – міцне здоров'я (44%), гроші в банку (43%), високу кваліфікацію (39%) та авторитет (29%). Дівчата прагнуть мати власний будинок (квартиру) (92%), дітей (89%), сім'ю (85%), значно менше – міцне здоров'я (46%), автомобіль (41%), високу кваліфікацію (37%) та авторитет (28%). Велике значення для дівчат зі спрямованістю на родину має вільний робочий графік, можливість працювати неповний робочий день, для того щоб мати можливість займатися дітьми. Хлопці також прогнозують наявність в себе родини, але додатково прогнозують у більшому відсотку, ніж дівчата хорошу роботу, власний бізнес, гроші у банку та автомобіль. Тобто для юнаків важливішим є матеріальне становище, положення у суспільстві. Майже однакові відсотки юнаки та дівчата отримали по таких показниках, як міцне здоров'я, висока кваліфікація, авторитет.

Розподіл прогнозів випускників стосовно їх виду діяльності після закінчення навчального закладу свідчить, що випускники найбільше прагнуть отримати кваліфікацію (66% - хлопці, 75% - дівчата). Але хлопці більше, ніж дівчата прагнуть іти відразу працювати (32% та 19,3% відповідно). Мінімумально у хлопців та дівчат виражене прагнення займатися самоосвітою (2% і 5%). Юнаки після школи більше налаштовані розпочати кар'єру одразу ж після школи, почати працювати, паралельно навчаючись на заочній формі навчання у ВНЗ дівчата бажають отримати кваліфікацію, а лише потім іти працювати або залишитись вдома, бути домогосподарками

Висновки. Узагальнюючи дані дослідження впливу гендеру на планування старшокласниками власного кар'єрного росту можна зазначити, що юнаки у більшій мірі, ніж дівчата спрямовані на побудову власної кар'єри; юнаки хочуть стати незалежними, щоб робота не обмежувала їх автономію, була креативною, із можливістю просування по службовій драбині; більшу значущість надають професійному росту, ніж створенню родини. Дівчата більше спрямовані на родинні цінності, ніж на професійний ріст; робота в очікуванні майбутнього у дівчат не має займати багато часу; дівчата більше впевнені у здійсненні своїх життєвих планів, ніж хлопці. Через недостатність соціального досвіду спостерігається хаотичність, нереалістичність планування кар'єрного росту, життєвих перспектив професійного самовизначення у старшокласників. Отже, в результаті дослідження встановлено, що існують аспекти планування старшокласниками своєї кар'єри та взагалі життя, які потребують корекційних впливів. Розроблено програму з оптимізації становлення узгодженої життєвої перспективи, планування кар'єри. В основу програми увійшли вправи, що спрямовані на розвиток вмінь планування життєвих перспектив, оцінки імовірності життєвих подій, усвідомлення об'єктивних та суб'єктивних перепон на шляху до досягнення мети, усвідомлення власних ресурсів, що сприяють реалізації життєвих планів, відбулось ознайомлення з теоретичними та практичними підходами щодо критеріїв визначення життєвих цілей.

Щодо перспективи вивчення особливостей формування старшокласниками власного майбутнього кар'єрного росту, можна припустити, що подальше дослідження у цьому напрямку дозволить поглибити існуючі уявлення про механізм формування професійного самовизначення і створити нові продуктивні психологічні засоби актуалізації цього механізму.

Список використаних джерел

1. Берн Ш. Гендерная психология. / Ш. Берн – СПб.; М., 2001 – 247с.
2. Говорун Т., Кікінеджи О. Стать та сексуальність: психологічний ракурс: Навч. Посібник. – Тернопіль: Навчальна книга / Т. Говорун, О. Кікінеджи – Богдан, 1999. – 384с.

3. Дифференциальная психофизиология мужчины и женщины. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.:ил. – (Серия «Мастера психологии»).
4. Климов Е.А. Психология профессионализма. / Е. А. Климов – М.: Ин-т практич. психологии. – Воронеж.: «МОДЭК», 1996. – 128с.
5. Клецина И.С. Самореализация личности и гендерные стереотипы // Психологические проблемы самореализации личности. Вып.2. / И.С. Клецина – СПб.: Изд-во Спб ГУ, 1998. – 188-202с.
6. Леонтьев Д.А., Шелобанова Е.В. Профессиональное самоопределение как построение образов возможного будущего // Вопр. Психологии. – 2001. – №1. – С.57-65.
7. Панок В.Г. Основи практичної психології: Підручник для студ. вищих навч. закладів / В.Г. Панок, Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелева та ін. – 2 вид., стер. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
8. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах за межами буденності. / Т.М. Титаренко – К.: Либідь, 2003. – 376с.
9. Цуканов Б.Й., Страцинська І.А. Метрика життєвого шляху творчої особистості / Б.Й. Цуканов, І.А. Страцинська // Психологія і суспільство. – 2001. - № 2. – С. 18-25.

References

1. Bern Sh. Gendernaja psihologija. – / Sh. Bern – SPb.; M., 2001 – 247s.
2. Hovorun T., Kikinedzhi O. Stat' ta seksual'nist' : psykholohichnyy rakurs : Navch. Posibnyk. – Ternopil' : Navchal'na knyha / T. Hovorun, O. Kikinedzhi – Bohdan, 1999. – 384s.
3. Differencial'naja psihofiziologija muzhchiny i zhenshiny. – SPb.: Piter, 2003. – 544 s. : il. – (Serija «Mastera psihologii»).
4. Klimov E.A. Psihologija professionalizma. / E.A. Klimov – M.: In-t praktich. psihologii. – Voronezh : «MODJeK», 1996. – 128s.
5. Samorealizacija lichnosti i gendernye stereotipy // Psihologicheskie problemy samorealizacii lichnosti. Vyp.2. / I. S. Klecina– SPb.: Izd-vo Sp b GU, 1998. – 188-202 s.
6. Leont'ev D.A., Shelobanova E.V. Professional'noe samoopredelenie kak postroenie obrazov vozmozhnogo budushhego // Vopr. Psihologii. – 2001.- № 1. – 57-65 s.
7. Panok V.H. Osnovy praktychnoyi psykholohiyi : Pidruchnyk dlya stud. vyshchych navch. zakladiv / V.H.Panok, T.M.Tytarenko, N.V.Chepelyeva ta in. – 2 vyd., ster. – K.: Lybid', 2001. – 536 s.
8. . Zhyt'tyevyy svit osobystosti: u mezhakh za mezhamy budennosti. / T. M Tytarenko – K.: Lybid', 2003.- 376 s.
9. Cukanov B.J., Stracins'ka I.A. Metrika zhitteвого shljahu tvorchoi osobistosti / B.J. Cukanov, I.A. Stracins'ka. // Psihologija i suspil'stvo. – 2001. - № 2. – 18-25 s.

Резюме. В статье представлены и обоснованы результаты исследования влияния гендерных отличий на процесс формирования жизненной перспективы и карьерного роста старшеклассников.

Ключевые слова: гендер, жизненная перспектива, карьерный рост, старшеклассники.

Summary. The article deals with specific features of the process of the life outlook forming and career growth at the young age. Elicited were the basic social and psychological factors affecting the way of self-determination and governing the appropriate choice of the individual's life outlook in early years.

Key words: vital prospect of the person, a way of self-determination, career growth, early years.

УДК 316.6:[364.622:331.56]

О.В. РУДЮК

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ ЯК КОПІНГ-РЕСУРС ПОДОЛАННЯ КРИЗИ БЕЗРОБІТТЯ

Статтю присвячено обґрунтуванню концептуального потенціалу поняття «психологічне здоров'я» як одного з важливих психологічних конструктів для фіксації процесів, які розгортаються у площині подолання кризових життєвих ситуацій. В рамках теоретичного дослідження було розглянуто ресурсний потенціал подолання кризи зайнятості у безробітних з позиції аналізу їх особистісних ресурсів, а також запропоновано підхід, який дозволив вивчати ресурсні кондиції особистості у формі цілісного, інтегрального утворення.

Ключові слова: психологічне здоров'я, подолання, копінг-ресурси, криза безробіття, особистість.

Постановка проблеми. Наукова рефлексія кризового стану, в якому сьогодні перебуває вітчизняна сфера зайнятості, і проблем, які переживає особистість у зв'язку з втратою або відсутністю зайнятості, дозволяє виділити її центральний кризовий феномен – безробіття. Супроводжуючись, як правило, погіршенням соціального, матеріального статусів і психологічного благополуччя особистості, воно об'єднує у своїй структурі не лише деприваційні психологічні ефекти, але і процеси адаптації, саморегуляції, самоорганізації і подолання.

У розумінні змістових параметрів процесу подолання кризових життєвих ситуацій (безробіття безумовно в їх числі), які зумовлюють його ефективність, особлива роль належить ресурсам особистості, або

З М І С Т

<i>Передмова</i>	3
Павелків Р.В. Завдання та перспективи психологічної служби РДГУ	4
Петренко О.Б. Інноваційна діяльність практичного психолога в організації роботи «школи сприяння здоров'ю»	8
Литвиненко С.А., Ямницький В.М. Психологія травми: трансгенераційний та феноменологічний аспекти	14
Абрамова С.В. Психолого-педагогічна діагностика сформованості соціальної активності у старших підлітків	17
Артемова О.І. Креативність як чинник розвитку професійних якостей майбутнього практичного психолога	22
Барно О.М. Причинно-наслідкові відносини у психології розвитку особистості	26
Білоус Р.М., Боровська А.С. Ціннісні орієнтації в процесі самоактуалізації старшокласників	31
Большакова А.М. Поведінка типу А як проблема професійного здоров'я майбутніх менеджерів	33
Борейчук І.О., Євдокимов Р.В. Умови використання арт-терапевтичних технік в роботі із геронтопсихологічною групою клієнтів	36
Борисова А.О. Психологічний моніторинг міжкультурної адаптації студентів-іноземців у країні навчання	40
Бучко В.Б. Проблема справедливості психологічний аспект	43
Вознюк Ю.С. Аналіз проблеми самоствердження особистості	49
Воробійов А.М., Демчук О.О. Умови адаптації та фактори дезадаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі	52
Воронов Н.П., Курячий С.В. Здоровьесберегающие технологии в профилактике состояния здоровья студентов специальной медицинской группы с заболеваниями сердечно-сосудистой системы и опорно-двигательного аппарата	55
Герман Л.В. Значущість психологічної складової у професійній підготовці правоохоронців	60
Грицюк І.М. Емоційне виховання як засіб запобігання емоційної травми у дітей	63
Грубляк В.В. Розвиток пізнавальної активності студентів в процесі самонавчання	66
Давидюк С.Г., Пащенко О.О. Психологічні особливості прояву креативності студентів гуманітарного та технічного профілю	71
Демянюк О.Б. Образ світу як психологічна основа самореалізації молоді	74
Дружиніна І.А. Емпатія у системі професійно важливих якостей майбутніх психологів	78
Дучимінська Т.І. Соціально-психологічний тренінг як засіб корекції проявів особистісної безпорадності студентів	82
Жарікова С.Б. Образ «Я» підлітка у цілісній моделі психологічного здоров'я особистості	85
Жидко М.Е., Лушина Т.А. Проблема психологічної структури научного мировоззрення у студентів сучасного технічного університету	89
Жидко М.С., Кравченко К.О. Особливості переживання у льотчиків на гострій стадії горя	93
Жидко М.С., Журавская О.В. Особливості психологічної диференціації професійної дезадаптації, професійної деформації та емоційного вигорання	99
Жизномірська О.Я. Психологічне здоров'я особистості молодшого шкільного та підліткового віку	103
Іванашко О.Є., Вічалковська Н.К. Соціально-психологічна адаптація особистості в умовах інклюзивної освіти	107
Іванова Н.Г. Психологічні основи підготовки, необхідні для успішного професійного становлення фахівців: ретроспективний аналіз проблеми	110
Істинюк І.Д. Педагогічна практика – провідний засіб забезпечення готовності студентів до інноваційної виховної діяльності з молодшими школярами	114
Кідалова М.М. Фасилітативний супровід емоційних бар'єрів у підлітковому віці як умова збереження психологічного здоров'я	118
Корчакова Н.В. Диспозиційні основи просоціальності	124
Коширець В.В., Шкарлатюк К.І. Самофутурування як чинник самореалізації студентів з порушеннями розвитку	129
Крюкова Л.В. Сучасні підходи щодо динаміки емоційних процесів та їх впливу на здоров'я особистості школяра	132
Кулаков Р.С. Особливості профконсультаційного супроводу професійного самовизначення старшокласників впродовж навчання в школі	135
Кулакова Л.М. Моральний розвиток особистості засобами художньої літератури як підґрунтя формування почуття власної гідності у молодших школярів	140
Курдибаха О.М. Теоретичний аналіз проблем гендерного розвитку підлітків у процесі соціалізації	144
Левус Н.І., Волошок О.В. Самоставлення у студентів з різною навчальною мотивацією	146
Левшунова К.В. Благополуччя та здоров'я: спільне та відмінне між поняттями	151
Лисенко Л.М. Теоретичні аспекти проблеми психічного здоров'я особистості	154

Ліщук А.В. Вплив ціннісних орієнтацій на професійне самовизначення старшокласників	157
Луцик Г.О. Напрямки роботи соціальних педагогів з профілактики девіантної поведінки підлітків	160
Марчук Ю.С. Психолог-практик та психолог-теоретик: особливості формування професійного мислення	163
Назаревич В.В., Коротун В.В. Використання малюнкових технік психотерапії для самоідентифікації студентів.....	166
Нікула Н.В. Шляхи формування методичної культури студентів на етапі професійної підготовки	170
Новік Л.О. Психологічні складові іміджу психолога	173
Ногачевська І.О. Розуміння текстів – базовий компонент вузівського навчання студентів.....	176
Олексієнко С.Б. Оволодіння майбутніми правоохоронцями психологічними знаннями, необхідними для створення соціально-психологічної характеристики об'єкта оперативного інтересу з політичного середовища.....	180
Олійник О.В. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до виховання господарської культури молодших школярів	184
Павелків В.Р., Мокич Н.В. Психологічні ознаки в системах соціокультурного простору молодіжних субкультур	187
Паливода О.О. Психологічні аспекти професійного становлення особистості у вищому навчальному закладі	193
Петренко Н.В. Модель становлення професійної спрямованості менеджера на етапі навчання у вищому навчальному закладі.....	197
Пилип'юк Т.О., Мушкевич М.І. Гендерна диференціація особистісних особливостей осіб з різним ставленням до репродуктивного здоров'я.....	201
Пилипака Ю.І., Гамарнюк О.В., Романюк В.Л. Психічна травма як функціональна модель розладів психіки і поведінки особистості	205
Піонтковська Д.В. Розвиток національної ідентичності особистості в юнацькому віці	210
Рибак В.А. Особливості процесу соціально-психологічної адаптації першокурсників з особливими потребами.....	214
Рудь Г.В. Гендерні аспекти формування перспектив власного кар'єрного росту сучасної молоді.....	217
Рудюк О.В. Психологічне здоров'я особистості як копінг-ресурс подолання кризи безробіття.....	221
Савелюк Н.М. Елементи релігійного дискурсу в освітньо-виховному просторі України.....	226
Савенко Д.О. Проблема самоідентичності жінки в період раннього онтогенезу дитини	230
Савуляк В.О. Особливості запиту студентів щодо діяльності психологічної служби ВНЗ	233
Самойлова Н.В., Метіль Я.М. Підходи до розвитку психологічної компетентності студентів-валеологів	237
Ставицька О.Г. Оптимізація консультативної взаємодії психолога з клієнтом технологіями самопрезентації	240
Стаднік І.В., Мушкевич М.І. Психологічні особливості переживання посттравматичного стресового розладу (ПТСР) учасниками зони антитерористичної операції (АТО).....	244
Сторож О.В. Розвиток складових творчої соціалізації особистості	248
Тищенко І.А. Вплив статево-рольових стереотипів на професійну самореалізацію жінок у руслі проблеми гендерної освіти.....	254
Угрин О.Г. Роль організаційної ідентичності у процесі професійного становлення молодого спеціаліста.....	257
Федоренко Р.П. Вплив залежності партнерів від соціальних мереж на шлюбно-сімейні взаємини.....	261
Федюк Т.М., Корчакова Н.В. Особливості розвитку самооцінки у процесі соціалізації дітей з вадами слуху	264
Хлівна О.М. Психопрофілактика здоров'я в студентському віці	267
Хупавцева Н.О. Поняття соціального статусу у контексті проблеми становлення особистості.....	270
Чагарна С.Є. Особливості інтеграції дітей з порушеннями слуху	274
Чмир Т.В. Вольова сфера особистості: теоретичні аспекти	277
Шаповал І.М. Механізми EGO-захисту як детермінанта адаптивної стратегії особистості	280
Шевців М.В., Романюк В.Л. Особливості взаємозв'язку кольору очей і темпераменту у студентів-біологів в умовах рівненщини	285
Шевчик Р.В. Дослідження та корекція уваги у підлітків	288
Шуль М.Т. Теоретичні основи формування здорового способу життя учнів початкових класів як психолого-педагогічна проблема	292
Відомості про авторів	296

Наукове видання

ПСИХОЛОГІЯ: РЕАЛЬНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

**Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету**

Випуск 4

Заснований у 2013 р.

Редактор збірника **Павелків Р.В.**
Відповідальний за підготовку збірника до видання **Безлюдна В.І.**
Технічний редактор **Суходольський В.І.**
Комп'ютерна верстка **Осипчук О.П.**

Здано до набору 22.04.2015 р. Підписано до друку 06.12.2013 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Замовлення № 27042015 Наклад 90

Адреса: 33000 м. Рівне, вул. Ст. Бандери, 20
e-mail: dokacentr@mail.ru

Видавництво ТЗОВ "Дока центр"
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
Серія РВ № 54 від 09.09.2011

П - 86 **Психологія: реальність і перспективи. Збірник наукових праць
Рівненського державного гуманітарного університету. – Випуск 4. – Рівне:
РДГУ, 2015. – 300 с.**

ISBN 978-966-2695-00-7

Збірник наукових праць містить статті які відображають теоретичні та практичні аспекти найважливіших проблем психологічної науки.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК 316.627:159.9

ББК 88